

Zasługi Józefa Rivolego – prekursora nowoczesnego modelu leśnictwa na tle 90 lat istnienia Lasów Państwowych

Mateusz Modrzejewski
Adrian Talaśka

Sekcja Historii Leśnictwa Koła Leśników UP

Wydział Leśny
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

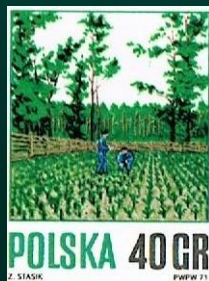

Silva rerum, czyli las rzeczy...

Dorobek polskiego leśnictwa to unikat na skalę światową. Nie sposób w kilku prostych słowach objąć tego, co przez wieki wypracowane zostało żmudną i karkołomną pracą pokoleń leśników, oddanych ukochanym lasom i Ojczyźnie.

Nasza prezentacja jest hołdem dla tych wszystkich,
którym zawdzięczamy całe to dziedzictwo.

Materiał ikonograficzny zamieszczony w poniższej prezentacji
to w większości archiwalia będące częścią naszych zbiorów.

Seria polskich znaczków pocztowych poświęcona gospodarce leśnej (Fi 1920-22, 1971).

Na trzech znaczkach przedstawiono główne gałęzie gospodarki leśnej i trzy fazy życia drzewostanu (hodowlę lasu – szkółkarstwo leśne, pielęgnowanie d-stanu – ochronę lasu – wzrost lasu, oraz użytkowanie lasu)

Józef Rivoli

Józef Rivoli urodził się 3 października 1838 r. w Nowej Wsi koło Swarzędza.

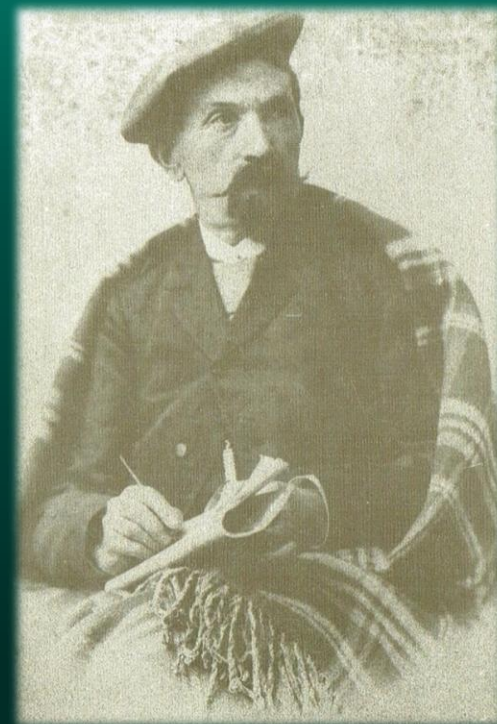
W latach 1848-1857 był uczniem Gimnazjum Marii Magdaleny w Poznaniu.

W 1860 r., po odbyciu rocznej praktyki w Nadleśnictwie Bolewice, rozpoczął studia na Akademii Leśnej w Tharandcie k. Drezna, które ukończył w roku 1862.

Po studiach objął stanowisko nadleśniczego w lasach Tytusa i Jana Działyńskich w Kórniku (do 1876 r.), w 1863 został plenipotentem dóbr kórnickich.

Z jego inicjatywy powstał Wydział Leśny Centralnego Towarzystwa Gospodarczego, któremu to wydziałowi Rivoli przewodniczył w latach 1868-1918.

Prof. Józef Rivoli zmarł 16 lutego 1928 r. w Poznaniu.

Józef Rivoli k. XIX w. Fot. Atelier Rivoli et CIE
Poznań, ze zbiorów Muzeum Historii m.
Poznania, pocztówka okolicznościowa
(arch. A. Talaśka)

Działalność naukowa prof. Rivolego

Józef Rivoli, na łamach „Przeglądu Leśniczego” wskazywał, jak istotną rolę w kształceniu leśników odgrywa literatura fachowa.

Nawoływał czytelników do zawiązywania leśnego ruchu naukowego, który przyczyniłby się do rozwoju i postępu w gospodarstwie leśnym. Uważał, że wiedza i doświadczenie zdobywane przez pokolenia leśników to ogromny kapitał, który należy upowszechniać:

Czego nam potrzeba, ażeby stworzyć rzeczywiste leśnictwo polskie? ażeby w niem obudzić ruch naukowy i w ślad za nim idący postęp w gospodarstwie naszym? — na te pytania zdaniem naszym łatwo odpowiedzieć. „Przedewszystkiem potrzeba nam doświadczeń, możliwości udzielania ich sobie nawzajem i możliwości porozumienia się pomiędzy sobą.”

Fragment artykułu Józefa Rivolego z pierwszego numeru „Przeglądu Leśniczego” z cyklu „Czego naszemu leśnictwu potrzeba”, z zasobów Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej

Strona tytułowa „Przeglądu Leśniczego”, wydawanego przez Józefa Rivolego w latach 1876-77, z zasobów Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej

Czasopismo „Przegląd Leśniczy” istnieje do dzisiaj, ciesząc się uznaniem i popularnością wśród leśników (www.przegladlesniczy.com.pl)

„Czego naszemu leśnictwu potrzeba”, czyli praktyczne porady Józefa Rivolego

Na łamach „Przeglądu Leśniczego” Józef Rivoli dużo uwagi poświęcał problematyce urządzania lasu, w szczególności potrzebie sporządzania planów gospodarczych, jako drogi do racjonalnego zarządzania lasami. W swych artykułach wielokrotnie podkreślał znaczenie przemysłanego zagospodarowania, pielęgnowania i użytkowania drzewostanów.

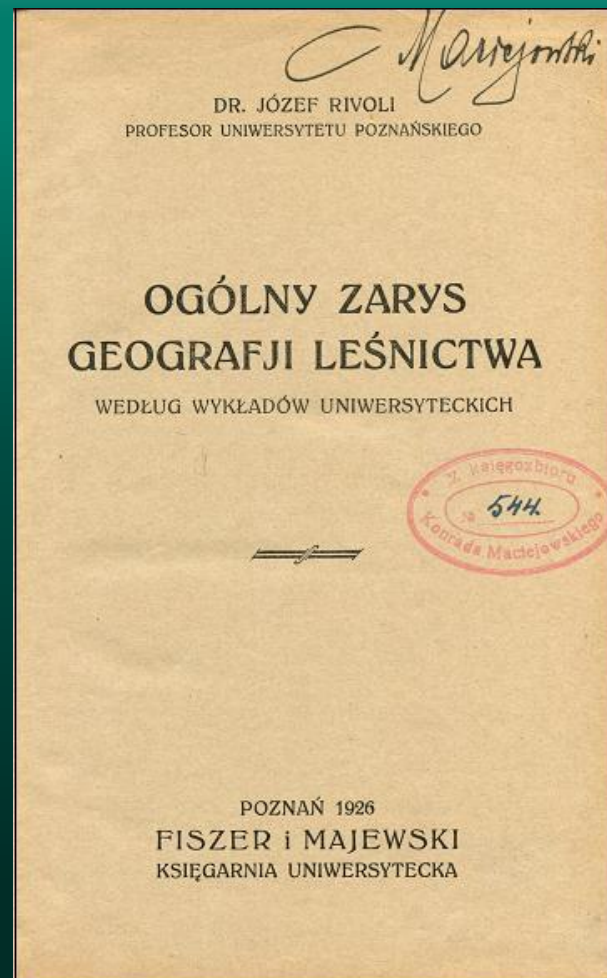
W rubryce pt. „Kalendarzyk leśniczy na miesiąc...” Rivoli zamieszczał spis najważniejszych czynności gospodarczych w danym miesiącu. Stanowiło to cenną pomoc dla właścicieli i zarządców lasów. Duży nacisk autor kładł na sprawy związane z ochroną lasów, szczególnie na prognozowanie i metody zwalczania szkodliwych owadów leśnych (np. kopce pułapkowe na chrabąszcza majowego, pułapki ze szczap sosnowych na szeliniaka sosnowca).

Wiele cennych wskazówek Rivolego dotyczyło odnawiania drzew leśnych i pielęgnowania drzewostanów w różnych warunkach siedliskowych i klimatycznych.

Cykl tych porad, ukazujących się przez dwa lata wydawania „Przeglądu Leśniczego” nakładem autora, stanowią niezbitą dowód na to, jak ważną rolę w rozwoju gospodarstwa leśnego w Polsce odegrał prof. Józef Rivoli – prekursor naukowego leśnictwa, nestor leśników wielkopolskich.

Działalność naukowa prof. Rivolego

Prof. Rivoli stał się prekursorem badań mikroklimatycznych. Szczególnie interesował go wpływ warunków klimatycznych na wzrost i rozwój roślin. Odbывał liczne podróże, w trakcie których prowadził obserwacje florystyczne i meteorologiczne. Wyniki swoich badań publikował w „Przeglądzie Leśniczym”, „Ziemianinie” oraz „Sylwanie”. Przełomowa i niezwykle cenna pod względem naukowym była praca „O wpływie lasu na temperaturę dolnych warstw powietrza” (1869). Ostatnim dziełem Rivolego był opublikowany krótko przed śmiercią Autora „Ogólny zarys geografji leśnictwa”.

Wyższe szkolnictwo leśne

W czasach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, istniały w naszym kraju trzy ośrodki akademickie kształcące leśników: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (pod tą nazwą od 1918 r.), Wydział Rolniczo-Lasowy Politechniki Lwowskiej oraz Wydział Rolniczo-Leśny Uniwersytetu Poznańskiego (od 1919 r.).

Głównymi organizatorami studiów leśnych w Poznaniu byli profesorowie: Bronisław Niklewski i Stefan Studniarski. Prof. Józef Rivoli, pomimo podeszłego wieku, służył radą i pomocą, prowadził wykłady z geografii leśnictwa, pełnił też funkcję prodziekana.

Prof. Józef Rivoli (www.wles.up.poznan.pl)

W uznaniu zasług prof. Rivolego, Senat Uniwersytetu Poznańskiego, na mocy uchwały z dn. 15.12.1922 r., uhonorował go tytułem doktora honoris causa tegoż uniwersytetu.

Fotografia przedstawiająca studentów pierwszego rocznika studiów leśnych na Uniwersytecie Poznańskim. Rozświetlona postać w centrum to prof. Józef Rivoli – współorganizator i wykładowca tamtejszego Wydziału Leśnego. Źródło: „Leśnicy Wielkopolski w walce o niepodległość ...”

Średnie szkolnictwo leśne

W przedwojennej Polsce ważną rolę odgrywało średnie i niższe szkolnictwo leśne.

W szkołach tych, oprócz szerokiego wykształcenia teoretycznego, młodzi adepci leśnictwa zdobywali wiedzę i umiejętności praktyczne podczas zajęć w lesie, na co kładziono szczególny nacisk, ponieważ lasy odradzającej się po zaborach Ojczyzny potrzebowały wykwalifikowanych leśników.

Uczeń szkoły leśnej,
XX-lecie międzywojenne
(arch. M. Modrzejewski)

W XX-leciu międzywojennym szkoły leśne istniały w Margoninie, Cieszyńcu, Zagórzu, Bolechowie, Białowieży.

Sala wykładowa Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie, rok 1938 (arch. A. Talaśka)

Uczniowie Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie w roku szkolnym 1930/31 (arch. M. Modrzejewski)

Józef Rivoli w pamięci leśników...

Pomnik upamiętniający prof. Rivolego na Sołaczu. Odsłonięty w 1935 roku z okazji 15-lecia Koła Leśników, w czasie okupacji zniszczony przez hitlerowców (Arch. Koła Leśników UP)

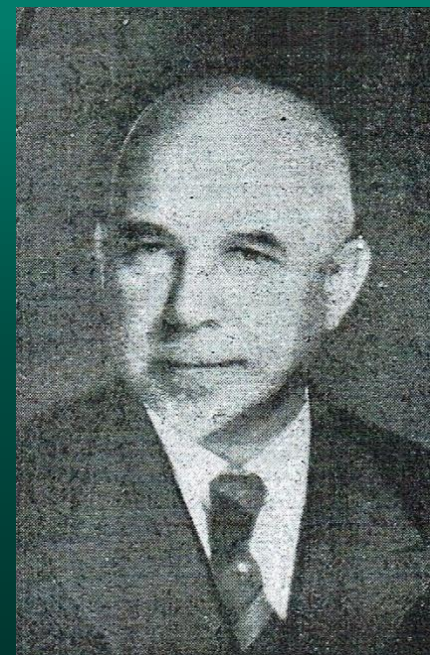
Istniejący dzisiaj pomnik odsłonięty został w 1948 roku z okazji pierwszego po wojnie zjazdu absolwentów leśnictwa Uniwersytetu Poznańskiego (fot. M. Modrzejewski)

Pomnik nagrobny prof. Józefa Rivolego na cmentarzu parafii św. Jana Marii Vianney'a przy ul. Lutyckiej w Poznaniu (fot. M. Modrzejewski)

Powstanie Lasów Państwowych

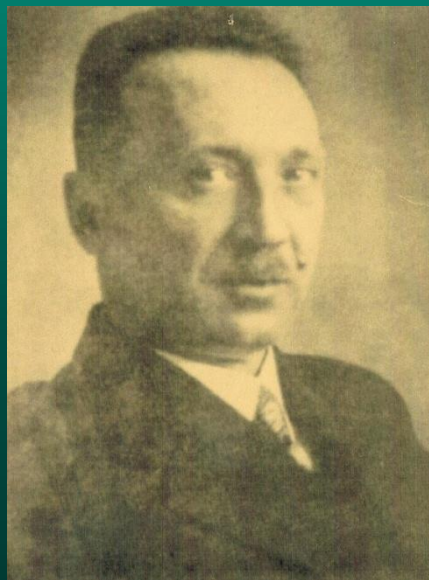
Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości działała w ramach Zarządu Głównego Dóbr Koronnych Sekcja Lasów. Zajmowała się przede wszystkim gospodarką w lasach różnej własności oraz przejmowaniem zalesionych gruntów z terenów byłych zaborów. Rok później na czele połączonych sekcji stanął Józef Miłobędzki, po nim Jan Miklaszewski-leśnik, przyszły rektor SGGW. Z początkiem stycznia 1921 roku Miklaszewski został dyrektorem Departamentu Leśnictwa, stanowisko to piastował przez 10 lat.

Jan Miklaszewski – twórca
podwalin przyszłej
Administracji LP
(fotografia ze wspomnienia
pośmiertnego, Las Polski
1947 r.)

26 czerwca 1924 roku w myśl rozporządzenia Rady Ministrów powołane zostają do życia Polskie Lasy Państwowe- skomercjalizowane przedsiębiorstwo zarządzające lasami. Zaledwie dwa dni później Prezydent RP podpisuje statut nowo powołanego przedsiębiorstwa.

Powstanie Lasów Państwowych

Adam Loret – pierwszy
Dyrektor Naczelny Lasów
Państwowych, karta
pocztowa - materiały
promocyjne TL w Tucholi
(arch. A. Talaśka)

W 1926 roku minister rolnictwa mianuje Adama Loreta, ówczesnego kierownika Warszawskiej Dyrekcji LP, nadzwyczajnym delegatem ds. administracji. Posiadając szerokie pełnomocnictwa Loret przystępuje do szczegółowej inspekcji. Wnioski z kontroli i zarysowana wizja przyszłości polskich lasów, zawarte w wydawnictwie "Na froncie gospodarczym", już w niedalekiej przyszłości - jak pokazała historia - miały się przerodzić w czyny.

Pod koniec 1930 roku Prezydent RP wydaje dekret, na mocy którego powstaje Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych. Pierwszym jej kierownikiem, pozostającym aż do wybuchu wojny, zostaje Adam Loret- twórca nowoczesnej organizacji.

Powstanie Lasów Państwowych

Z inicjatywy Adama Loreta, na mocy decyzji Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych, w 1930 r. utworzono Zakład Doświadczalny LP, przekształcony później w Instytut Badawczy Leśnictwa.

Inwentaryzacja zasobów leśnych kraju przyczyniła się do zintensyfikowania gospodarki leśnej, przy jednoczesnym zachowaniu zasad racjonalnego użytkowania. Lasy Państwowe stały się jednostką samowystarczalną finansowo.

Wymiar ekonomiczny działalności był niezwykle imponujący- zysk, wpłaty do budżetu państwa, nakład na inwestycje, zwiększyły się kilkakrotnie.

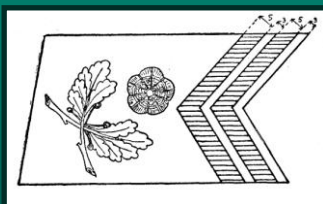
„Tylko państwo, jako właściciel lasów jest w stanie, poprzez racjonalne gospodarowanie tymi lasami uwzględnić wszystkie ekonomiczne, przyrodnicze i kulturalne korzyści płynące z nich dla kraju. Bowiem tylko państwo może być tym kapitalistą, mogącym odsunąć na dalszy plan rentowność kapitału, w ścisłym tego słowa znaczeniu, jeżeli idzie o dobro ogółu, a nie jednostki”.

Adam Loret

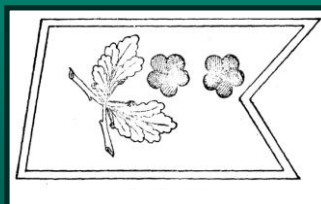
Administracja leśna 90 lat temu...

(wybrane wzory dystynkcji pochodzą z Rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 1 marca 1930 r., „o umundurowaniu i oznakach służbowych funkcjonariuszów administracji lasów państwowych”)

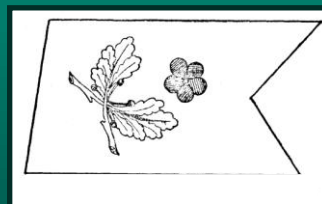
Nadleśniczy

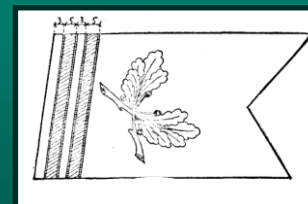
Leśniczy

Pomocnik leśny

Starszy gajowy

Fotografia przedstawiająca załogę Nadleśnictwa Wejherowo. XX-lecie międzywojenne (arch. A. Talaśka)

... i współcześnie

(wybrane wzory dystynkcji i munduru wyjściowego leśnika pochodzą z Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 marca 2007 r. „w sprawie wzoru mundurów leśnika i oznak dla osób uprawnionych do ich noszenia”)

Nadleśniczy

Z-ca Nadleśniczego

Leśniczy

Podleśniczy

Lasy Państwowe są państwową jednostką organizacyjną nie posiadającą osobowości prawnej, działającą na zasadzie samofinansowania. Struktura organizacyjna PGL LP ma charakter hierarchiczny.

Podstawową jednostką w tej hierarchii jest nadleśnictwo – mamy ich w Polsce 431. Składają się one z leśnictw, kierowanych przez leśniczych.

Nadleśnictwa podlegają Regionalnym Dyrekcjom Lasów Państwowych, których jest 17. Nad całością czuwa Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych z Dyrektorem Generalnym na czele. Lasy Państwowe zatrudniają ok. 25 tys. pracowników.

...a gdzie podział się gajowy?

Stanowisko to, choć nadal istnieje w leśnej hierarchii na mocy obowiązującego rozporządzenia w sprawie stopni Służby Leśnej, powoli odchodzi już do historii. Warto jednak o nim wspomnieć, zwłaszcza dlatego, że jeszcze nie tak dawno temu każdemu leśniczemu w terenie pomagał gajowy.

Starszy gajowy, fotografia z XX-lecia międzywojennego (arch. M. Modrzejewski)

Dystynkcje gajowego, fotografia ze strony www.bloglesniczego.erys.pl

Przedwojenna odznaka gajowego, wzór z lat 30. XX w., kopia współczesna (arch. A. Talaśka)

Przysposobienie Wojskowe Leśników

Koncepcja Obrony Narodowej zrodziła się w obliczu realnego zagrożenia agresją ze strony krajów sąsiedzkich II Rzeczypospolitej. W 1933 roku Adam Loret podpisał umowę z wiceministrem spraw wojskowych w kwestii przeprowadzenia szkolenia wojskowego wśród pracowników LP, na których spoczywał obowiązek obrony Ojczyzny, z racji swej przynależności do służb mundurowych.

Przysposobienie Wojskowe Leśników miało na celu nie tylko przygotowanie bojowe, lecz także propagowanie kultury fizycznej, sportu, wzajemnej pomocy i kształtowanie świadomych postaw obywatelskich.

Odznaka PWL, źródło
www.wnc.pl

W przededniu wybuchu wojny szkoleniem ogólnym zostało objętych ok. 12 tysięcy leśników i robotników leśnych. Lata wojny i okupacji pokazały jak wspaniałymi patriotami byli ludzie z leśnych ostępów.

Uczniowie Państwowej Szkoły dla Leśniczych w Margoninie po kursie PWL, lata 30. XX w. (arch. A. Talaśka)

Polskie Towarzystwo Leśne

Polskie Towarzystwo Leśne jest organizacją stworzona w celu wspierania rozwoju nauk leśnych, propagowania dorobku naukowego z zakresu leśnictwa w społeczeństwie. Zrzesza zarówno naukowców jak i praktyków. Jest polem do dzielenia się wspólnymi doświadczeniami, spostrzeżeniami i wnioskami. Pod obecną nazwą istnieje od 1925 roku.

Pierwotnie wywodzi się ze struktur Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, którego początki sięgają 1882 roku.

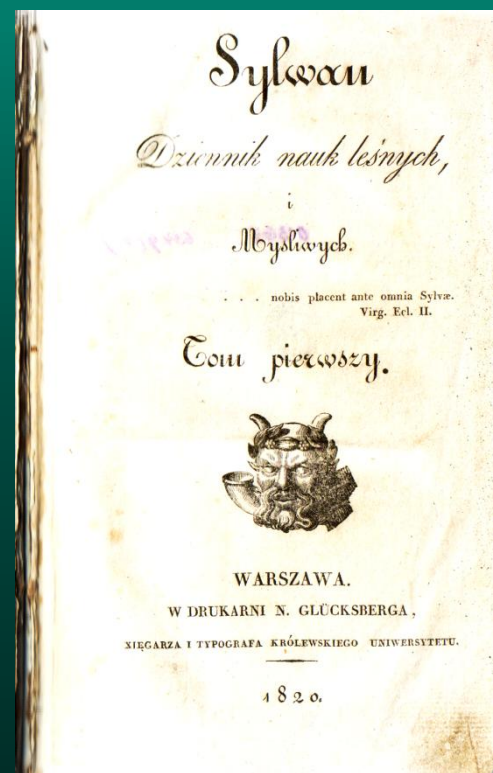
Organem PTL jest czasopismo naukowe „Sylwan”. Jego prawie 200-letnia historia czyni go najstarszym leśnym periodykiem naukowym w Polsce i jednym z najstarszych na świecie. Od lat „Sylwan” przyczynia się do rozwoju polskiego leśnictwa i upowszechniania osiągnięć nauki leśnej.

Logo Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego
(www.reklama.biolog.pl)

Logo Polskiego Towarzystwa Leśnego
(www.ptl.pl)

Strona tytułowa pierwszego numeru „Sylwana” z 1820 r. Dzięki uprzejmości p. Agaty Brodacz z Biblioteki Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku (fot. A. Talaśka)

Podsumowanie

Dzisiejsze Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe zarządza niemal jedną trzecią powierzchni kraju i jest największą tego typu organizacją w Europie. Gospodarowanie na tak wielkim obszarze niesie ze sobą wiele zagrożeń, mimo to lesistość Polski stale rośnie.

Nasz największy skarb jest dobrem ogólnonarodowym, szeroko udostępnianym polskiemu społeczeństwu. To Lasy Państwowe dbają o infrastrukturę, z której korzystać może każdy obywatel naszego kraju. Prowadzenie szeroko pojętej edukacji przyrodniczo-leśnej przybliża las do ludzi i kształtuje proekologiczne, świadome postawy.

Leśnicy cieszą się społecznym zaufaniem i szacunkiem, a ich praca doceniana jest nie tylko w kraju, ale także przez różne instytucje na świecie. To wypełnienie testamentu architektów i budowniczych polskiego leśnictwa.

Podsumowanie

Efektem ciężkiej pracy polskich leśników jest wielofunkcyjna i zrównoważona gospodarka leśna. Ochrona cennych zbiorowisk przyrodniczych, zachowanie różnorodności biologicznej, opieka nad leśnymi miejscami pamięci, zwiększanie lesistości i produkcja surowca drzewnego z ciągle zwiększającymi się jego zasobami - to tylko przyczynek do tajemnic gospodarowania tym cennym majątkiem, a wyrazem jego trwałości niech będą słowa:

Nie było nas był Las; niebędzie nas, będzie Las.

„Nie było nas był Las; nie będzie nas, będzie Las” – tym zdaniem rozpoczął się pierwszy zeszyt „Sylwana”, a wraz z nim prawie 200-letnia historia najstarszego w Polsce naukowego czasopisma leśnego.

Literatura

- Adamski Z. (red.),** *Zeszyt jubileuszowy Wydziału Leśnego z okazji 125-lecia studiów rolniczych w Wielkopolsce, 75-lecia akademickich studiów rolniczych i leśnych w Poznaniu*, Akademia Rolnicza w Poznaniu, Poznań 1995
- Baczuk J., Borowy R., Gembarzewski A.,** *Chłopcy z lasu. Wspomnienia leśników- kombatantów*, cz. III i V, Oficyna Edytorska Wydawnictwo Świat, Warszawa 2001
- Borczyński M., Sztuka J.,** *Leśnicy Wielkopolski w walce o niepodległość Polski w II wojnie światowej oraz w naukach leśnych i w zawodzie*, RDLP w Poznaniu 2007
- Broda J. (red.),** *Dzieje akademickich studiów leśnych w Poznaniu 1919- 2009*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2009
- Broda J.** *Dzieje najnowsze leśnictwa w Polsce 1918-2006*, Tom I; PTL, Warszawa 2007;
- Broda J.,** *Historia leśnictwa w Polsce*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań 2010
- Fronczak K.** *Zaczął się od memoriału*, Echa leśne 1995, nr 6, ss. 20-21.
- Grzywacz A. (red.),** *Adam Loret- Pierwszy dyrektor naczelny Lasów Państwowych*, PTL przy współpracy z CILP, Warszawa 2010
- Szujecki A. (red.),** *Z dziejów Lasów Państwowych i leśnictwa polskiego 1924-2004, tom I, Okres międzywojenny*, CILP, Warszawa 2006
- Zieliński Z.,** *Leśnicy na frontach II wojny światowej*, Apostolicum, Ząbki 2007
- Żabko-Potopowicz A.** *Karty z dziejów leśnictwa polskiego*, Sylwan 1976, nr 11, ss. 59-63, PWRiL